

Prepájanie spravodlivosti: úloha európskej a slovenskej justičnej siete v občianskych a obchodných veciach

JUDr. Martina Vos Krišková

Hlavný kontaktný bod Európskej justičnej siete v občianskych a obchodných veciach

Odbor medzinárodného práva súkromného

Ministerstvo spravodlivosti SR

Úvod

Sloboda pohybu v rámci Európskej únie priniesla občanom množstvo výhod, zároveň však otvorila aj nové výzvy v oblasti medzinárodného práva súkromného. Stále častejšie sa v praxi objavujú prípady s cezhraničným dopadom, ako sú rozvody, obchodné spory či úprava rodičovských práv a povinností. Na tieto potreby reagovala Európska únia prijímaním legislatívnych nástrojov, ktoré upravujú právomoc, rozhodné právo, ako aj uznávanie a výkon súdnych rozhodnutí. Dôležitú úlohu zohráva aj právna úprava, ktorá uľahčuje cezhraničné doručovanie písomností a výkon dôkazov. Spoločným cieľom všetkých týchto opatrení je posilniť právnu istotu občanov EÚ, urýchliť súdne konania s cudzím prvkom a prispieť k ich efektívnejšiemu priebehu. Samotné prijatie legislatívy však nestačí. Rovnako podstatná je jej správna a jednotná aplikácia naprieč súdmi všetkých členských štátov, ako aj efektívna spolupráca medzi nimi. Vzhľadom na existenciu rozmanitých vnútroštátnych právnych systémov, jazykové bariéry, pravidelné prijímanie nových či revidovaných európskych predpisov a rastúci počet konaní s cudzím prvkom, je jednotná podpora a poskytovanie informácií súdom, iným orgánom a odborníkom z právnej praxe, ktorí sa takýmito konaniami zaoberajú, nevyhnutná. V tejto súvislosti má kľúčovú úlohu Európska justičná sieť pre občianske a obchodné veci (ďalej len „EJS“). Jej poslaním je prepájať vnútroštátne orgány, poskytovať im podporu a informácie a uľahčovať justičnú spoluprácu medzi členskými štátmi. Všetky členské štáty Európskej únie, s výnimkou Dánska, sú členmi EJS, čo podčiarkuje jej dôležitosť v rámci európskeho justičného priestoru. V závere článku sa zameriam aj na činnosť Súdnej siete v občianskych Slovenskej republiky (ďalej len „Súdna sieť SR“) a porovnam jej fungovanie s vybranými vnútroštátnymi sieťami iných členských štátov s cieľom zistiť, či čelia podobným výzvam a problémom v praxi akým, čelíme my.

Právny základ a ciele EJS

EJS, založená na neformálnej spolupráci, spája vnútroštátne súdne a iné orgány, a tým uľahčuje justičnú spoluprácu v občianskych a obchodných veciach. EJS začala svoju činnosť 1. decembra 2002. Právnym základom je rozhodnutie Rady EÚ z 28. mája 2001, ktoré bolo raz novelizované¹. Toto rozhodnutie upravuje zloženie siete, jej úlohy a činnosti, povinnosti členských štátov a kontaktných bodov. Zároveň zakotvuje povinnosť pravidelných stretnutí, budovanie vzťahov s ďalšími organizáciami a sieťami, a pravidlá informovania verejnosti.

¹ Rozhodnutie Rady z 28. mája 2001 o vytvorení Európskej justičnej siete pre občianske a obchodné veci (konsolidované znenie).

EJS sa skladá najmä z kontaktných bodov určených členskými štátmi, ústredných orgánov podľa nástrojov EÚ (napríklad Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže), styčných sudcov a stavovských organizácií. Hlavným poslaním siete je zjednodušiť justičnú spoluprácu medzi členskými štátmi a uľahčiť prístup k spravodlivosti prostredníctvom výmeny informácií. Prostriedkami na dosiahnutie týchto cieľov sú predovšetkým pravidelné stretnutia a aktualizácia informácií v oblasti civilného a obchodného práva. Rozhodnutie ďalej vymenúva viaceré úlohy kontaktných bodov. K tým najdôležitejším patrí poskytovanie informácií o nástrojoch EÚ, aby sa zabezpečila ich jednotná aplikácia, uľahčovanie spolupráce medzi justičnými orgánmi (najmä riešenie prietahov a problémov pri žiadostiach o právnu pomoc), zvyšovanie informovanosti odborníkov aj verejnosti o európskej legislatíve a aktívna účasť na stretnutiach siete. Osobitný význam majú práve tieto stretnutia, keďže umožňujú budovať osobné kontakty a vďaka nim sa problémy riešia rýchlejšie a efektívnejšie. Členské štáty sú povinné určiť kontaktný bod so znalosťou cudzích jazykov a zabezpečiť koordináciu medzi viacerými kontaktnými bodmi, ak ich v danej krajine pôsobia viac.

EJS nie je len platformou na výmenu skúseností a informovanie, ale jej úlohy sa premietli aj do legislatívnych nástrojov EÚ, konkrétne do viacerých nariadení. Medzi príklady patrí nariadenie Brusel IIb² alebo nariadenia o doručovaní písomností a vykonávaní dôkazu³. V týchto predpisoch sa výslovne odkazuje na EJS ako mechanizmus pre poskytovanie informácií, sprístupňovanie príručiek a zabezpečenie jednotného uplatňovania práva, čo podčiarkuje jej dôležitosť.

Jedným z prostriedkov dobrej informovanosti verejnosti je portál e-Justice⁴, ktorý slúži ako elektronická brána k informáciám o justícii v EÚ a ponúka široké spektrum praktických nástrojov. Umožňuje napríklad orientáciu v súdnych systémoch členských štátov, poskytuje online formuláre pre jednotlivé nástroje EÚ (napríklad doručovanie písomností, konania s nízkou hodnotou sporu či otázky výživného) a obsahuje justičný atlas na vyhľadávanie príslušných súdov a orgánov. Pre verejnosť sú obzvlášť prínosné tzv. informačné hárky, ktoré sú dostupné na portáli e-Justice⁵ v časti „EJS“. Sieť pripravuje a pravidelne aktualizuje bezplatné stránky s praktickými informáciami o právnych postupoch v EÚ. Občania aj odborníci tu nájdu odpovede napríklad na otázky, ktorý súd má právomoc rozhodovať, ako podať žalobu alebo vymôcť rozsudok, ako funguje európsky platobný rozkaz či konanie o nízkej hodnote sporu. Témy pokrývajú aj rodinné právo (rozvod, rodičovská zodpovednosť, výživné, dedičstvo), obchodnoprávne otázky (platobná neschopnosť, zabezpečenie majetku,

² Nariadenie Rady (EÚ) 2019/1111 z 25. júna 2019 o právomoci a uznávaní a výkone rozhodnutí v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností a o medzinárodných únosoch detí (prepracované znenie)

³ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2020/1784 z 25. novembra 2020 o doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností v občianskych a obchodných veciach v členských štátoch (doručovanie písomností) (prepracované znenie) a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2020/1783 z 25. novembra 2020 o spolupráci medzi súdmi členských štátov pri vykonávaní dôkazov v občianskych a obchodných veciach (vykonávanie dôkazov) (prepracované znenie)

⁴ https://e-justice.europa.eu/home_sk

⁵ https://e-justice.europa.eu/topics/trainings-judicial-networks-and-agencies/european-judicial-network-civil-and-commercial-matters/information-national-law-information-sheets_sk

úrokové sadzby) aj moderné postupy, ako je elektronická komunikácia so súdmi alebo videokonferencie.

Prínos a výzvy EJS v praxi

Rozhodnutie Rady EÚ predstavuje dobrý právny základ pre fungovanie EJS, avšak bez praktickej implementácie a aktívneho zapojenia Európskej komisie, ktorá sieť zastrešuje najmä po organizačnej a koordinačnej stránke, by jej ciele nemohli byť naplnené. Koordinačnú úlohu EJS zastrešuje tajomníčka Komisie EÚ, v súčasnosti je ňou francúzska sudkyňa Sophie Chaigneau. Jej úlohou je zabezpečiť, aby sa ciele rozhodnutia Rady EÚ premietli do praxe. Rozhovor s ňou priniesol cenný pohľad na fungovanie siete, jej priority a výzvy. Medzi hlavné úlohy tajomníčky EJS patrí plánovanie a organizovanie stretnutí členov siete približne každé dva mesiace. Ide o významné podujatia, ktoré spájajú približne 150 účastníkov s cieľom diskutovať o implementácii existujúcej európskej legislatívy v oblasti civilnej, obchodnej a rodinnej. Všetky tieto výmeny skúseností v konečnom dôsledku pomáhajú posúdiť, či je potrebná legislatívna úprava alebo revízia nejakého nástroja. Cez výmenu informácií zároveň EJS napomáha k jednotnému uplatňovaniu nástrojov v tejto oblasti. Cieľom je, aby čo najviac súdov aplikovalo tieto nariadenia rovnako a tým sa zvyšovala právna istota v celej EÚ. Tajomníčka zdôraznila, že jadrom misie siete je pomáhať právnikom lepšie aplikovať existujúcu legislatívu. EJS preto vypracúva praktické príručky a ďalšie nástroje, ktoré sú dostupné na portáli e-Justice. Súčasťou jej práce je aj iniciovanie a podpora projektov, pracovných skupín, publikácií a ďalších komunikačných aktivít siete, ako aj zastupovanie siete voči rôznym zainteresovaným stranám vrátane členských štátov, medzinárodných organizácií a ďalších európskych sietí

Medzi hlavné výzvy, ktoré vníma tajomníčka, patrí zvýšenie viditeľnosti siete. Po dvadsaťročnej existencii zostáva povedomie o EJS medzi právnikmi a odbornou verejnosťou stále nízke. EJS preto pracuje na komunikačných nástrojoch a pripravuje promo kampane, aby tento stav zmenila. Ďalšou prioritou je reagovanie na konkrétne potreby členov siete a odborníkov z právnej praxe, pričom cieľom je, aby EJS zostala „sieťou v blízkosti praxe“ a využiteľnou v každodennej práci právnikov. Dôležitým aspektom je tiež lepšie zapojenie sudcov a iných zamestnancov súdu do aktivít siete, keďže ich praktické skúsenosti môžu výrazne prispieť k efektívnosti spolupráce. Tajomníčka tiež poukázala na význam silnej štruktúry národných sietí. Európska justičná sieť môže byť efektívna len vtedy, ak sú jednotlivé kontaktné miesta v členských štátoch dobre prepojené a aktívne zapojené. Na národnej úrovni, národné kontaktné body realizujú množstvo projektov, ktoré vychádzajú z vnútroštátnych potrieb. Financovanie zo strany Európskej komisie pomáha tieto iniciatívy naplňovať a ďalej rozvíjať. Len tak možno zabezpečiť, že všetci odborníci v oblasti civilnej justičnej spolupráce budú mať výhody z existencie EJS.

Súdna sieť SR

Súdna sieť SR má svoj základ v Inštrukcii 17/2023 Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky ktorou sa ustanovuje organizácia a pôsobnosť Súdnej siete pre občianske veci Slovenskej republiky (ďalej len „inštrukcia“).⁶ Súdna sieť SR začala fungovať 1.1. 2011. Účelom inštrukcie je, podobne ako účelom rozhodnutia Rady EÚ o zriadení Európskej justičnej siete, ustanoviť kontaktné body, určiť ich povinnosti a zabezpečiť pravidelné stretnutia siete na národnej úrovni. V zmysle inštrukcie sú hlavnými kontaktnými bodmi zamestnanci odboru medzinárodného práva súkromného, pričom ďalšími členmi siete sú kontaktné body na každom súde (sudca alebo vyšší súdny úradník), zástupca Centra pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže, zástupca Centra právnej pomoci a zástupcovia stavovských organizácií, konkrétne Notárskej komory SR, Slovenskej advokátskej komory a Slovenskej komory exekútorov.

Hlavným cieľom Súdnej siete SR je:

- zabezpečiť výmenu informácií získaných na zasadnutiach EJS od hlavného kontaktného bodu smerom ku kontaktným bodom na súdoch, ktoré následne distribuujú informácie príslušným sudcom a vyšším súdnym úradníkmi,
- zúčastňovať sa na stretnutiach Súdnej siete SR organizovaných hlavným kontaktným bodom,
- informovať hlavný kontaktný bod o praktických problémoch vznikajúcich v konaniach pri uplatňovaní konkrétnych právnych predpisov EÚ,
- informovať kontaktné body súdov o judikatúre Súdneho dvora EÚ,
- poskytovať súčinnosť pri podávaní a vybavovaní dožiadaní o justičnú spoluprácu v cudzine.

Právny základ možno považovať za postačujúci, avšak v praxi sa stretávame s problémami, ktoré znemožňujú dosiahnuť uvedené ciele. Medzi hlavné výzvy patrí vysoká fluktuácia kontaktných bodov na jednotlivých súdoch, nízky záujem o konania s cudzím prvkom, nedostatočné znalosti a skúsenosti s aplikáciou nástrojov medzinárodného práva súkromného a veľmi slabá viditeľnosť siete medzi sudcami a vyššími súdnymi úradníkmi. Úlohou hlavného kontaktného bodu je naplňovať ciele siete, a preto medzi osvedčené postupy patria pravidelné stretnutia Súdnej siete SR v polročných intervaloch, informovanie kontaktných bodov o novinkách z oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach a o rozhodnutiach Súdneho dvora EÚ.

Ďalším problémom je nedostatočný prenos informácií v rámci súdov, keď kontaktné body často neinformujú svojich kolegov a kolegyné o materiáloch, ktoré im boli poskytnuté. Tento stav je len ťažko ovplyvniteľný zo strany hlavného kontaktného bodu, pretože nemá priame prostriedky na kontrolu distribúcie informácií ďalej. Do budúcnosti je preto potrebné viac zatriktívniť úlohu kontaktného bodu, zamedziť častejšiu fluktuáciu a vyberať osoby so záujmom o medzinárodné právo súkromné, ktoré vnímajú túto pozíciu ako odbornú výzvu a

⁶ Inštrukcia 17/2023 nahradila inštrukciu 36/2010 Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky z 21. decembra 2010, ktorou sa ustanovuje organizácia a pôsobnosť Súdnej siete pre občianske veci Slovenskej republiky.

možnosť prispieť svojimi praktickými skúsenosťami. Z dlhodobého hľadiska by sa mohla zvýšiť efektívnosť siete najmä prostredníctvom pravidelných školení a tematických seminárov, ktoré by poskytli kontaktným bodom priestor na zdieľanie skúseností a posilnenie odborných vedomostí. Lepšia informovanosť, prepojenosť a motivácia členov siete sú kľúčové pre napĺňanie jej cieľov a pre posilnenie justičnej spolupráce v občianskych veciach na národnej úrovni.

Porovnanie s vybranými vnútroštátnymi sieťami – Portugalsko, Francúzsko a Česká republika

Na porovnanie som vybrala fungovanie súdnej siete v Portugalsku, Francúzsku a Česku. Tieto siete boli zvolené preto, že sú dlhodobo známe svojou funkčnosťou, aktívnou účasťou na zasadnutiach EJS a preukázateľne prispievajú k zefektívneniu justičnej spolupráce v civilných veciach.

Portugalská súdna sieť oficiálne spadá pod ministerstvo spravodlivosti Portugalska, ale jej členovia sú nominovaní miestnou súdnou radou. Hlavným kontaktným bodom je v súčasnosti sudkyňa odvolacieho súdu, ktorej pomáhajú dvaja právni poradcovia z ministerstva spravodlivosti (sekcia medzinárodného práva). Právnym základom pre súdnu sieť a jej členov na národnej úrovni je iba Rozhodnutie Rady citované vyššie. Nemajú osobitný právny nástroj, ktorý by súdnu sieť reguloval na národnej úrovni.

Francúzska súdna sieť je riadená, podobne ako na Slovensku, odborom medzinárodného a európskeho práva súkromného a je tvorená zástupcami z odvolacích súdov a kasačného súdu (37 sudcov spolu), zástupcom za notárov, advokátov, súdnych komisárov (exekútorov). V súčasnosti je v procese aj nominácia súdnych úradníkov za každý odvolací súd, ktorý by spolupracoval so sudcom. Ich hlavným cieľom je decentralizácia kontaktných bodov, aby sa odborníci a iní sudcovia pri problémoch s aplikáciou medzinárodných nástrojov obracali na kontaktný bod na odvolacom súde príslušný pre ich miesto pôsobnosti. Až v prípade, že kontaktný bod na odvolacom súde nevie odpovedať, je možné obrátiť sa na národný kontaktný bod na ministerstve spravodlivosti. Jedinou výnimkou je prípad medzinárodnej spolupráce, táto komunikácia s inými členskými štátmi prebieha výlučne prostredníctvom národného kontaktného bodu.

V Českej republike funguje vnútroštátna sieť od roku 2004. Sieť má približne 300 členov vrátane sudcov na všetkých stupňoch, advokátov, notárov, zástupcov štátnych orgánov a akademikov. Česká sieť je koordinovaná ministerstvom spravodlivosti, pričom 5 kontaktných bodov je priamo z ministerstva a jeden pôsobí na stálom zastúpení v Bruseli. Právnym základom pre fungovanie českej národnej siete je, podobne ako u nás, inštrukcia ministra.

Z rozhovorov s národnými kontaktnými bodmi vyplýva, že oblasť medzinárodného súkromného práva je sudcami aj inými odborníkmi vnímaná ako zložitá. Hlavným problémom je najmä dostupnosť informácií o tom, ktorý nástroj použiť, a schopnosť jeho správnej aplikácie v praxi. Úloha národných justičných sietí je v tomto smere kľúčová, no napriek tomu pretrváva problém ich viditeľnosti a správnej aplikácie nástrojov medzinárodného práva. Z rozhovorov ďalej vyplynulo, že povedomie o súdnej sieti a informovanosť o medzinárodných nástrojoch sa do určitej miery podarilo posilniť prostredníctvom viacerých opatrení. Spoločným znakom

všetkých troch skúmaných národných sietí je aktívna účasť ich členov, pravidelné vzdelávanie a systematická podpora zo strany ministerstva spravodlivosti. Dôležitá je aj priebežná informovanosť o novinkách v oblasti medzinárodného súkromného práva a možnosť osobne alebo online sa zúčastniť zasadnutí EJS. V porovnaní so slovenskou národnou sieťou je v iných krajinách zreteľná väčšia ponuka odborných konferencií pre súdy, zameraných na konkrétny nástroj alebo oblasť medzinárodného práva súkromného. V Portugalsku aj vo Francúzsku sa tieto aktivity dopĺňajú pravidelnými školeniami organizovanými priamo na vybraných súdoch. O zviditeľnenie národnej siete sa všetky tri národné kontaktné body usilujú aj prostredníctvom sociálnych médií, podcastov a videí. Za inšpiratívne možno považovať dôraz na odbornú prípravu kontaktných bodov, formálne uznanie ich práce, odborné publikácie, využívanie digitálnych nástrojov a realizáciu projektov zameraných na zvýšenie praktickej aplikácie EJS. Tieto opatrenia prispievajú k stabilite siete a k vyššej miere zapojenia sudcov a úradníkov do európskej justičnej spolupráce. Zaujímavým prvkom francúzskej siete je jej štruktúra, pričom kontaktné body nie sú zriadené na každom súde, ale len na úrovni odvolacích súdov. To naznačuje, že túto úlohu vykonávajú skúsení sudcovia s veľmi dobrými znalosťami medzinárodného súkromného práva, čo prispieva k efektívnejšej spolupráci na národnej aj európskej úrovni. Títo sudcovia zároveň pravidelne obohacujú diskusie na zasadnutiach EJS o poznatky zo svojej praxe.

Záver

EJS dnes zahŕňa viac než 500 členov, pričom každý členský štát okrem Dánska má aspoň jeden kontaktný bod. Široká a rôznorodá štruktúra siete umožňuje zabezpečiť komplexnú podporu pri cezhraničných konaniach, uľahčuje výmenu informácií a posilňuje jednotnú aplikáciu európskych právnych predpisov. EJS predstavuje dôležitý pilier justičnej spolupráce v rámci Európskej únie. Umožňuje efektívnejšiu komunikáciu medzi súdmi členských štátov a zjednocovanie výkladu a aplikácie európskych právnych predpisov. Príklady Portugalska, Francúzska a Česka ukazujú, že úspech národných justičných sietí závisí od prepojenosti s praxou, kontinuity zapojených osôb a podpory, ktorú poskytuje ministerstvo spravodlivosti. Kľúčovými faktormi sú tiež dôraz na odborné vzdelávanie, pravidelná komunikácia a využívanie moderných komunikačných kanálov smerom k justičným orgánom a odbornej verejnosti.

Súdna sieť SR má pevný právny rámec a jasne definované ciele, avšak jej efektívne fungovanie naráža na prekážky súvisiace s fluktuáciou kontaktných bodov, obmedzenou viditeľnosťou siete a nedostatkom spätnej väzby zo strany sudcov. Skúsenosti iných členských štátov ukazujú, že posilnenie týchto aspektov, najmä prostredníctvom systematického vzdelávania, motivácie členov a pravidelnej komunikácie, by mohlo výrazne zvýšiť stabilitu a využiteľnosť siete v každodennej praxi. Do budúcnosti by ambíciou Súdnej siete SR malo byť nielen efektívne prenášať informácie z európskej úrovne na vnútroštátnu, ale aj vytvoriť platformu, ktorá bude vnímaná ako živé a dynamické fórum pre odbornú výmenu, vzdelávanie a praktickú podporu sudcov a právnych profesionálov. Zároveň by bolo vhodné posilniť aktivitu siete aj prostredníctvom moderných komunikačných kanálov, napríklad pravidelnou prítomnosťou na sociálnych sieťach, ktoré by umožnili širšiu informovanosť a interakciu s

odbornou verejnosťou. Za zváženie stojí aj vytvorenie užšej skupiny vybraných kontaktných bodov, u ktorých je zaručená odbornosť, motivácia a dlhodobý záujem o danú problematiku. Užšia spolupráca s vybranými kontaktnými bodmi, aj keď nie na každom súde, by mohla prispieť k vyššej efektívnosti siete než formálne zastúpenie na každom súde. Len tak môže Súdna sieť SR naplno naplniť svoj potenciál a stať sa skutočným mostom medzi slovenskou a európskou spravodlivosťou.